

Եվրոպական միությունը որպես արտաքին քաղաքական նորմատիվային դերակատար

Քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Նարեկ Ս. Գալստյան (ԵՊՀ Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի Քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնի դոցենտ, Եվրոպական տարածաշրջանային ակադեմիայի Միջազգային հարաբերությունների և իրավագիտության դեպարտամենտի Միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի դասախոս)

Որոշ հեղինակներ ԵՄ-ն համարում են առավելապես նորմատիվային, այլ ոչ թե ռացիոնալ արտաքին քաղաքական դերակատար, որի հիմքում ընկած են անդամ-երկրների համար ընդհանրական արժեքներ ու նորմեր (խաղի կանոններ), և այդ ներքին նորմատիվային էությունն արտացոլվել է նաև ԵՄ-ի արտաքին քաղաքականության վրա [3, էջեր 23-38]: Ըստ այդմ, ԵՄ-ի արտաքին քաղաքականության մեջ գնալով մեծ նշանակություն են ստանում որոշակի նորմերի արտահանումն ու միջազգայնացումը: Անգամ տարբերում են արտահանման «փափուկ» և «կոշտ» տեսակները: Առաջին դեպքում ԵՄ-ն առաջարկում է վարքի այլընտրանք, որն այնքան հրապուրիչ է, որ այլ դերակատարներ որոշում են ընդօրինակել այն, իսկ երկրորդը ենթադրում է ունակություն՝ խթանելու նորմատիվային փոփոխություններ՝ օգտագործելով միջազգային հարաբերությունների ավանդական մեթոդները, ներառյալ՝ ուժի կամ դրա սպառնալիքի կիրառումը [2, էջեր 4-5]: Մակայն ակնհայտ է, որ ԵՄ-ն առավել արդյունավետ է նորմերի «փափուկ» արտահանման հարցում, որն արտահայտվում է անդամակցության թեկնածու, իսկ որոշ դեպքերում, նաև գործընկեր-պետությունների նորմատիվային փոխակերպման՝ եվրոպականացման գործում:

Այս մոտեցումն ունի նաև քննադատներ: Մասնավորապես, ոմանք պնդում են, որ Միջերկրծովյան տարածաշրջանում ԵՄ-ի ժողովրդավարացման ու ազատականացման ձգտումներն իրականում ուղղված են ընդամենը տեղի ավտորիտար վարչակարգերի «գսպմանն» ու դրանց՝ տարածաշրջանում ԵՄ-ի (աշխարհա)տնտեսական քաղաքականության վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունը սահմանափակելուն [4]: Որոշ հեղինակներ էլ նկատում են, որ ԵՄ-ի պետությունները բոլորովին էլ չեն հրաժարվել իրենց ազգային արտաքին քաղաքականությունից, իսկ ԵՄ-ի Ընդհանուր արտաքին և անվտանգության քաղաքականությունը շարունակում է մնալ միջկառավարական համագործակցության հարթակ: Այս իմաստով ԵՄ-ն չի հանդիսանում ո՛չ նորմատիվային և ո՛չ էլ տնտեսական դերակատար, այլ, ավելի շուտ, ոչ տիպիկ դերակատար է, որը ծառայում է անդամ-պետությունների հավաքական (հաճախ՝ հակասական) շահերի առաջխաղացմանը [1, էջեր 220, 231]:

Այս համատեքստում տեղին է հիշատակել արտաքին քաղաքականության տիպավորման մի մոտեցում, որը հենվում է միջազգային դերակատարների արտաքին քաղաքական նպատակների ու դրանց իրագործման համար կիրառվող միջոցների հարաբերակցության վրա (Տե՛ս Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1. Արտաքին քաղաքականության տիպերը [5, էջ 12]

		Արտաքին քաղաքական նպատակներ	
		<i>Նորմատիվային</i>	<i>Ոչ նորմատիվային</i>
Արտաքին քաղաքականության միջոցներ	<i>Նորմատիվային</i>	Նորմատիվային	Ստատուս քվո
	<i>Ոչ նորմատիվային</i>	Կայսերական	Realpolitik
		Արտաքին քաղաքականության տիպ	

Նորմատիվային արտաքին քաղաքական տիպը ենթադրում է նորմատիվային արտաքին քաղաքական նպատակի և դրա իրագործման նորմատիվային միջոցների առկայություն, իսկ դերակատարի քաղաքականությունն, ըստ այդմ, ուղղված կլինի միջազգային իրավունքի ու ինստիտուտների ամրապնդմանը: *Realpolitik* տիպի դեպքում դերակատարն իր արտաքին քաղաքական նպատակներին հասնելու համար օգտագործում է ողջ «զինանոցը», ներառյալ՝ հարկադրանքի մեթոդները: *Կայսերական* տիպի դեպքում դերակարն իբր հանդես է գալիս նորմատիվային նպատակներով, սակայն դրանցով չի սահմանափակվում և միջազգային նորմերի փոխարեն նա օգտագործում է իր արտաքին քաղաքական ողջ «զինանոցը» նորմեր ներմուծելու համար, եթե անգամ դա հակասում է միջազգային իրավունքին: *Ստատուս քվո* տիպի դեպքում դերակատարը գործում է առկա միջազգային համակարգի շրջանակներում, իրականացնում իր ներքին ու միջազգային պարտավորություններին համապատասխան քաղաքականություն: Նա չունի նորմատիվային արտաքին քաղաքական նպատակներ, այլ ընդամենը պահպանում է առկա միջազգային ստատուս քվոն: Մակայն հեղինակները նկատում են, որ արդյունավետ նորմատիվային արտաքին քաղաքականության համար նպատակի ու միջոցների համապատասխանությունը դեռ բավարար չէ, և դերակատարը պետք է նաև ունենա որոշակի նորմատիվային ազդեցություն: Վերջինս պետք է լինի *ակնկալվող*, իսկ հակառակ դեպքում քաղաքականության արդյունքները կլինեն *չակնկալված* [5, էջեր 12-15]:

Վերոնշյալներն իդեալական տիպեր են և իրականում կարելի է խոսել միայն դերակատարի վարքում այս կամ այն տիպի գերակայության մասին: Ավելին, նորմատիվային բաղադրիչի վրա շեշտադրումը դեռ չի խոսում դերակատարի հզորության մասին. այդպիսի տիպը կարող է լինել նաև ներքին սահմանափակումների, հարաբերական թուլության արդյունք կամ էլ այդ քաղաքականության անբավարար արդյունավետությունը կարող է լինել «անբարենպաստ միջավայրի» հետևանք (օրինակ, ազդեցիկ այլ դերակատարների հետ մրցակցությունը կամ անկառավարելի տարածաշրջանային իրադրությունը):

Կարծում ենք՝ պետք չէ ո՛չ իդեալականացնել, ո՛չ էլ թերագնահատել ԵՄ-ի նորմաստեղծ ունակությունը: Իրականում ԵՄ-ի նորմատիվային ուժը՝ եվրոպականացման ունակություններն ունեն իրենց սահմաններն ու սահմանափակումները, և եթե այն բավական արդյունավետ է անդամ ու թեկնածու-պետությունների դեպքում, ապա անդամակցության հեռանկար չունեցող գործընկեր-երկրների համար այդ էֆեկտը բավական սահմանափակ է: Ավելին, կախված ԵՄ-ի տարածաշրջանային քաղաքականության նպատակներից՝ կոնկրետ տարածաշրջանի երկրների ու

Եվրոպական ակադեմիա. Գիտական հոդվածների ժողովածու 2 (02), Երևան, 2013, էջեր 176-180
նրանց փոխհարաբերությունների եվրոպականացումը կարող է ծառայել այլ՝ առավել ուսցիոնալ կամ
պրագմատիկ շահերին:

Աղբյուրներ

1. *Adrian H.-P.* «Normative» power Europe: a realist critique. *Journal of European Public Policy*, 13.2, March 2006
2. *Cavatorta F., Tonra B.* Normative Foundations in the EU Foreign, Security and Defence Policy. The Case of the Middle East Peace Process: A View from the Field, School of Law and Government, Dublin City University, Glasnevin, Dublin 9, Ireland, 2007
3. *Manners I.* The normative power of the European Union in a globalised world, *in* Laïdi Z. (Ed.), *EU Foreign Policy in a Globalized World Normative power and social preferences*, Routledge, 2008
4. *Samir A., Kenz A. E.* Europe and the Arab World: Patterns and prospects for the new relationship. New York, NY: Zed Books, 2005
5. *Tocci N. (Ed.)*. Who is a Normative Foreign Policy Actor? The European Union and its Global Partners, CEPS, Brussels, 2008

SUMMARY

European Union as a normative foreign policy actor

By Narek S. Galstyan, PhD in Political Sciences, Associate Professor

Sometimes, the European Union is seen as a normative, rather than a rational international actor who seeks to internationalize and export certain norms through the Europeanization. However, it is obvious that this method is more efficient in the case of Member and candidate countries, but in the case of the partner countries, this method has its limits and limitations. In addition, the emphasis on normative constitutes yet does not speak about the power of the actor. This can be a result of internal limitations, relative weakness or the existence of more powerful competitor foreign actors in the target regions.

From the four main types of the foreign policy (Normative, Status-quo, Imperial, Realpolitik) the EU is more in line with the normative type. But we should not idealize or underestimate the normative force of the Union. Moreover, this «rule-making» potential can sometimes serve to achieve more rational and pragmatic goals.